

# MAGYAR KURIR

A' FELSÉGES CSÁSZÁR ÉS APOSTOLI KIRÁLY KE-  
GYELMES ENGEDELMÉBŐL.

Indult Bétsből, Kedden Mártzius 7-dik napján, 1815-dik esztendőben.

## *Spanyol Amerikáról.*

Ehez a' birodalomhoz tartoznak déli Amerikában Mexicó, Peru, és új Granada, mellyeket eleitől fogva mindenkor Vice Királyok által igazgattatott a' Spanyol Országí Fő Kormányzók. Azoknak lakosi rész szerént fejérek vagy Európaiak, részszerént feketesárgák voltak, a' kiket vagy édesgetéssel, vagy erőszakosan hódították meg a' Spanyolok. Eleinte mindyájan bálvány imádók voltak, de annakutánna számos missionáriusok küldetvén közikbe, sokan keresztény valsásra tértek, de sokkal többen maradtak ősi vallásokban, és még most is számos bálványimádók találtnak közöttök. Az ugy nevezett Terra firma tartományban leg nevezetesebb tartomány Carracas a' Venezuelai tartománynak leg népesebb része, és többnire Spanyolokból állanak a' lakosok, a' törzsekős lakofok és familiák. Ezek a' Carracasi lakosok a' frantzia revoluzió alatt az anya Országtól elpártoltak, magok közt republikai kormányozás formáját állították fel, és Spanyol Országnak sem nem engedelmeskedték, sem onnan vett jövedelmekből semmit sem küldöttek a' Spanyol Kormányzéknek.

Addig, míg a' frantzia háború tartott, a' törvényes uralkodó öket meg nem zabálhatta; hanem annak végződése után

sámos hadi népet küldvén ellenek, miad a' két részről fegyverhez nyúltak, egymást vesztegették, városaikat, faluikat égették és pusztították, sőt más keményebb eszközökkel is igyekeztek egymásnak ártani.

Enek a' dolognak mivoltát az úgy nevezett Morning-Chronicle tímú Anglus Zsurnálnak írója, Febr. 11-dik napján kiadott darabjában ekként festette le: Lehetetlen a' Spanyol-Amerikai koloniáknak jelenvaló szomorú és borzasztó állapotját leírni. Minden napnyugoti Indiából vissza térő hajó azt beszéli, hogy a' Spanyol-Amerikában lévő példa nélkül való kegyetlenséget lehetetlen leírni, s lefesteni, ezt pedig magok a' Spanyolok gyakorolják szünet nélkül, a' kik mihelyt valamely várost elfoglalaak, azonnal annak minden lakosit, minden nem, kor, és rang különbség nélkül megöldösi. Ezt mivelte Boves Spanyol kommissarius a' Carracasi tartománynak kegyetlen igazgatója, midőn nem régiben Cumana városát elfoglalta volna, mindent, a' ki eleibe akadt, férfiakat, asszonyokat, gyermekeket, és a' leg ártatlanabb tetszemőket is kardra hányatta; sokszor keservesen könyveztünk déli Columbiának szerentsétlen sorsán; mit fognak, ugymond, a' mi maradékaink szöllani, a' midőn olvasni fogják, melly szörnyű kegyetlenséget vittek végbe az emberek ember társaik

ellen a' 19-dik században, még pedig Angliának szeme látára, melly sok tekintetben közbirája a' nemzeteknek. Valósággal nem pallérozott nemzetek, hanem haramják közt való háború ez, a' kiknek kegyetlen tselekedeteiket a' következő századbéli nemzetségek költeménynék fogják tartani. Tsak a' kár, hogy ezek a' történetek nem mindenkor közöltetnek a' N. Britanniai Publikummal; mindazáltal, a' mi Spanyol Országban történik könnyen meglehet itélni, miként foljanak az Oceanuson túl fekvő Spanyol tartományokban e' dolgok. Mexicóban egy közönséges hirdetmény által tudtára adta a' lakosoknak Venegas, hogy minden insurgensek legottan lövettessenek agyón, és csak annyi idő engedtesen nekik, mellyben rövideden imádkozhassanak; s valósággal egy hadnagy, a' ki 25 embert kommandírozott, tellyes hatalmat vett ezen végzésnek eszközésére, a' ki is sok ezer Indusokat, és Creoleseket (az az, olly Amerikai lakosokat, a' kik Európai atyáktól, és Indus anyáktól születtek) hideg vérral megöletett, Spanyol Generál Calleja arról tudósította a' Mexikói Vize-Királyt, hogy ő az Aculeoi tsatában, mellyben ő maga tsak egy holt embert, és két sebbe esettet vesztett, öt ezer Indusvagdaltatott össze, és hogy ezeknek veszteségek tíz ezer emberre ment; többnire mind Indusok voltak, és noha-terden álva kértek magoknak kegyelmét, még sem hagyatott meg az életek! — Ez az említett Generál Guanaxuato városban 14,000 embert, minden kor, nem, és nemnek való kedvezés nélkül hányatott kardra, és lakvárosokat is tsak azért, hogy az Insurgenseknék fő hadi szállások ott volt, földig lerontatta; de kevésbe múlt hogy ő is, alattvalóival együtt el nem vesztette életét — Generál Oruz egy végzést hirdettetett ki, mellyben minden, a' kinél vagy fejsze vagy leg kissébb kés is találtatott, halálra volt

szententziáztatva; e' mellett minden városbéli lakosok közzül a' tizedik agyon lövetett, ha kitudódott, hogy az ellenséggel egyetértett, ha az atya a' fiával egy társaságban volt volna is.

Erről az iszonyú dologról következő jegyzések olvastatnak a' közönséges újság levelekben: Ha tsupa papiroson volnának is ezek a' fenyegetések feljegyezve, ha sziate hirtelenségből és gondatlanságból származott szüleményi volnának is ezek a' boszszuállásnak, és ha sziate semmi következei nem volnának is azon megbabolázhatatlan indúlatosságának: még is mindazáltal, a' midőn ezen fenyegetéseknek következeit látjuk és halljuk, de, ha megdölyük, hogy a' deli Columbiailakosok miért hadakozzanak, lehetetlen hogy a' Filozofus és az erköltsi tudománytanító avagy tudó ember meg ne irtódzon és azt ne mondja amaz tiszteletreméltó Lascasas Spanyol Filozofussal: Ezek a' Spanyolok nem emberek, hanem valóságos megtestesült ördögök.

A' Journal des debats című Párisi újság levelek Februarius 7-dik napján Madritról így szólnak: A' Pels. uralkodó Király 7-dik Ferdinand, többolly decretumokat (Kir. végzéseket) adott ki, mellyek minden jó lelkű Spanyoloknál kedvesfégét nyertek. Az elsőben azt parantsollya Eő Kir. Pelsége, hogy a' földművelés mesterfégének tökéletesítésére hat földművelés mesterségét tanító oskolák állíttassanak fel Ó és Új Castiliában, Andalusiában, Estremadurában, Galliciában, és Leonban — A' 2-dikban minden magános prabendáknek, penzióknak, érsekségeknak, és püspökségeknak ajándékozott jószágokat az oskoláknek, papságoknak, egyházi épületeknek, és ispotalyoknak fenn tartatásokra, és javokra fordíttatni parantsollya. — A' 3-ikban olly Juntákat (az az, belső taná-

sosokat) állíttfel Eő Kir. Felsége, a' kik az ifjuságnak nevelésére és tanítására ügyeljenek, belsőképen meg léven Eő Kir. Felsége arról győztetve, hogy minden tévelygéseknek, és gonoszságoknak szülőanyja a' tudatlanság legyen.

Se villából, Andalusianak fő városából az a' hír küldetett Madriába, hogy az ott kvártélyozott hadi seregek a' St. Rochi táborba marsiroztak. Ezek a' hadi seregek az Andalusiai partokon fognak felosztani, 's az Algysiai haramjakra vigyázni. Ezeknek a' barbarusoknak megzabolázásokra, a' kik Malaga mellett a' szárazra kiszárván sok kegyetlenséget vittek végbe, és sok lakosokat örökös rabságra hirtolták, valamint a' feketékkel való otsmány kereskedésnek el törlesztésére is meg-tétetnek a' szükséges rendelések.

A' Quotidienné nevezetű Frantzia újfág leveleknek 1-ő Februáriusi darabjában következők jegyzés adatott ki: Ugy ballyuk Kadiks ből, hogy az Amerikába rendeltetett kis hajó sereg a' rossz idő miatt a' Kadiksi kikötő helybe vissza tért, de az azon volt tisztek abban mind megmaradtak. Egyébaránt nálunk tsendesség van; eleinte ugyan a' népre vetett nagy adó mind Kadiksban, mind más nevezetes városokban nagy bekételenséget és morgást okozott, de ez tsak hamar meg szűnt. Mivel ezek az adók arra fordittattak, hogy az Amerikai pártos lakosok ellen kirendelt hadi seregek kikészíttessenek, leg elsőbkek voltak a' Kadiksi és Barcellonai lakosok, a' kik azt bevették. A' Barcellonai lakosok a' Spanyol manufacturáknak, 's terméseiknek két harmad részét ajánlották éfvégre, melyből esztendőnként két száz ezer piasztert vett bé a' kormányzék. Minden Barcellonai fabrikákban Amerika számára dolgoztak, és 12,000 ember foglalatostkodott a' tsipkéknak készítésében 's a' t.

Azoknak a' Spanyol hadi seregeknek

fő vezére, a' kik az Amerikába való menetelre voltak kirendeltetve, és Kadiks városában feküdtek kvártélyban, Febr. 1-ő és 2-ik napjain következő beszédet tartott: Vitézek! Néhány nyughatatlan emberek elfelejtkezven a' ti jó hírekről, és nevetekről, és azon győzedelmeitekről, a' mellyeket ti ellenségeiteken mindenkor vettetek, titetek hazátoknak el hagyására és déli Amerikába való menetelre készerítnek — A' nagyra való vágyódás, hamis szívűség, és más hasonló nemtelen indító okok arra a' végre siettetik őket, a' mellyet titokban tartanak, azt a' tsábitó hatalmat, mellyel ők kérkednek, a' ti hegyes töveitek mind semmivé teszik; azok a' vezérek és tisztek, a' kik fok ezer vitéz katonákat vezérlettek a' győzedelemre, most is fognak titeket vezérlelni, én pedig, a' ki minden erőlködésükben részesültem, fő vezére fogok ennek az armádának lenni, 's el nem felejtkezek róllatok. Hogy ha ti próbáit adtok, mint eddig adtatok, a' ti engedelmességeknek, katonai fenytéteknek, és a' ti hadi nyomoruságotoknak, kevés megeröltetés fog kívántatni ezeknek a' pártos embereknek el törölterésekre, elegendő leszen azoknak szellyel való veretésekre, és gyalázatos meg futamtatásokra.

Valamint mászsor mindenkor, úgy most is bizzatok a' hadaknak istenében, a' ti szent, és őseiktől örökség gyanánt vett vallástoknak fundamentom tzikkelyeit szüntelen szeméitek előtt forgassátok, mellyet ha miveltek, nem sokára vissza fogtok jönni kegyes familiáloknak kebelében. — Katonák! Hídjétek el, hogy én a' Király nevében mindenkor meg fogom azoknak érdemeket jutalmaztatni, a' kik magukat meg különböztetik, és tartozó kötelességeknek meg felelnek. — A' mi imádásra méltó Monarkánk VII. Ferdinánd minekutánna az ő roppant Amerikai birtokaiban újjobban meg esmérteitek, maga meg fogja az ő alattvalóinak bátorságát, haza-

fiúságát és királyi személyéhez való szereteteket jutalmaztatni, ha tudni illik, a' ti vezéreltek mind azokról Eő Kir. Felségét tudósítani fogják — *Költőkadikszban, Januarius 19-dik napján, 1815-dik esztendőben.*

### *Nagy Britannia.*

Az Angliai Alsó Parlamentumnak 11-dik Februáriusi gyűlésében azon törvényről, melly a' gabonának külföldről Angliába való bevitetéséről hozatott vala, már ennekelőtte Lord Liverpool, azon Ház több nevezetes tagjaival tanácskozást tartott. Mindnyájan tökéletesen meg esmérték, hogy azon principium mellett, mellynél fogva más több kereskedés ágaira foidított tőke pénzeket, munkákat, iudustriát, az az iparkodást, a' külföldi manufacturáknak behordása ellen védelmezik, hasonlóképen a' földművelésnek védelmezésére is egy bill kellene hozni — Egyszersmind abban is meg egyeztek, hogy ezen igen fontos tizikelyre nézve a' harmintheadoknak és váromoknak is olyanoknak kellene lenni, mellyek mellett a' kenyeret mértékletes, és ha lehetséges, egy forma árron kellene adni, 's erre nézve szükségesnek illic, hogy a' gabonának az országba való behordása a' piatzokon való árához legyen alkalmaztatva. Különösen avval a' kérdéssel foglalatostkottak, hogy ha a' legfőbb harminthead gyakorlásba vétetődne, tudni illic, ha a' gabonának mérőjét 75, vagy 80 sillingen kellene venni. De egyedül a' principiumoknak igazságos voltok szerint határozatott meg a' dolog, és a' legközelebb tartatandó gyűlésben, a' mellyben tudni illic, az utolsó fertály esztendőbeli piatzi tzedulák fzerérent a' következő fertály esztendőbeli gabona ára fog meg határozatni.

A' Felső-Parlamentumnak 15-ik Februáriusi gyűlésében Lord Buckingham a' Genuai Republikának változásáról kezdett szóllani, és Lord Liverpool

nekie felelt, azt mondván, hogy az ő kötelessége volna neki olly tárgyról halgatni, melly olly sok körülállásokkal van öszve kötve, és a' mit a' Parlamentom tagjaival nem közölhet. Beszédét ezen szókkal zárta bé: „Emberségemre fogadom, annak idejében meg fogom mutatni, hogy Anglia hitetlenül nem mivelt, hogy mi sammit nem ígértünk, a' mit bé ne tellyesítettünk volna.“ A' Ministeriummal ellenkező rész azt jelentette, hogy Lord Bentincknek, és Dalrymple Obersternek hirdetményét hivatal szerént való módon fogja kinyilatkoztatni. Lord Fitzwilliam, és Grenville azt hozták elő, hogy van-e jussa a' koronának a' katonaságnak további meg tartására; ellenben Sidmouth, és Ellenborough Lordok megmutatták, hogy a' törvény creje fzerent ő tárgyra nézve azt mivelheti a' minister, a' mi neki tettik, ugy mindazáltal, hogy arról a' Ministerek kötelesek személy szerént számot adni. Mivel azt kívánták a' körülállások, hogy a' száraz Európában lévő Anglus ármáda tovább is ott maradjon, nem tartották a' Ministerek tanácsotnak, a' tartománybeli katonaságot mind elbótsátani, mindazáltal mihelyt lehetséges leszen, azt elfogják oszlatni.

A' Ministerium, az A. Parlamentom, és azok a' számos öszvegyűlések, mellyeket az árendások minden grófságokba tartanak, most kiváltképen abban foglalatostkottak, hogy a' külföldi gabonának beviteléről törvényt hozhassanak. A' mezzei gazdák azt kívánnák, hogy Frantzia országból semmi gabona ne vitessen Angliába, 's ebben állítják azt az egyetlen egy eszközt lenni, a' melly által a' végső veszedelemtől meg szabadulhatnak. Azt mondják, hogy a' Frantzia árendásokkal Londonban sem egyezhetnek meg, mivel azok sem dézmát, sem szegények taksáját, sem egyéb terhes adót nem fizetnek. A' Consumensek, az az, a' gabona-vásárlók nagyon panaszoikodnak

azon nyomtatás ellen, melly őket a' leg  
szükségesebb tápláló eszközöket igazságos  
áron való meg vételben akadályoztattya.

*Frantzia Ország.*

A' Monitőrnek, avagy a' hivatal  
szerént való Frantzia újság leveleknek 21-  
dik darabjában találattik az a' királyi ren-  
delés, melly szerént a' közönséges nevelés-  
nek és oskoláknak organizatiója fog ki-  
adattatni, a' mellyről néhány időtől fogva  
már emlékezet volt. Ez a' Királyi végzés  
következőképen van ki adattatva:

Mi Lajos, Isten kegyelméből Fran-  
tzia és Navarrai Király, mind azoknak,  
a' kik ezt látni fogják, köszönetet mon-  
dunk. Minekutána Mi a' mi országunk-  
ban lévő közönséges tanításnak jelenvaló  
állapotjáról szamot adattunk volna magunk-  
nak, által láttuk, hogy ők az olly institutió-  
kon avagy intézeteken fundáltatik, melly  
inkább oda tzelozott, hogy a' kormányzék-  
nek politika feltételeit gyamolítsák, mint-  
sem az erköltsi jótéteményeket a' jelenvaló  
századnak szükségeivel össze tsatollják és  
közönségesse tegyék. Mi azoknak a' fér-  
fiaknak böltségeket és buzgóságokat, a'  
kikre a' nevelés és a' tanítás dolga való bi-  
zattatva, helybe hagytuk. Nagy örömmel  
tapasztaltuk, hogy szüntelen azok ellen az  
akadályok ellen túsakodtak, mellyeket a'  
jelenvaló környülállások eleikbe vetettek,  
és a' tanításnak tzelja ellen, a' melly-  
nek eszközlésére ők hivattattak való, ma-  
gok is túsakodni kéntelenitettek; mindaz-  
által egyszermind azt is érzettük, melly  
szükséges legyen, azokat az intézeteket  
meg jobbítani, és a' nemzeti nevelést an-  
nak valóságos tzeljára viszsza vinni,  
melly abból áll, hogy a' jó tanítóknak szá-  
ma szaporitasson, a' jó erköltsök fenntar-  
tassanak, és olly emberek formáltassanak,  
a' kik az ő esméreték és jó példa adások  
által a' jó tanítások és azon bölts példa  
adások által, a' mellyeket az ő tanítóiktól  
vettenek, a' néppel közölhessék.

Mi ezeket az intézeteket, a' mellye-  
ket meg jobbítani hívánunk, meg érett el-  
mével meg vizgáltuk, 's ugy talaltuk,  
hogy ez a' nevelés módja tsupán parantsol-  
lat által végbe nem vitesődhetik, és sem a'  
Mi atyai feltételünkkel, sem a' Mi Kormá-  
nyunknak lelkevel meg nem egyezhet. Hogy  
ez az akarat az egésznek vezérlésével fog-  
lalatoskocott és némü némüképen arra volt  
intéztetve, hogy a' minden napi vigyázat  
el mellőztessék, a' melly t. i. egyedül a'  
helybéli előjárók előtt volt esméretes, a'  
kik a' fogyatkozást jobban esmérték, és az  
ő gondviseleésekre bizatott tanítás módját is  
közelebből tapasztalták. Hogy ha egyet-  
len egy embertől függene a' tanítói hiva-  
taloknak kiosztása, könnyen sok hibák es-  
hetnének, és könnyü bé folyása lenne a'  
kedvezésnek, a' melly által a' vetélkedés  
meg erőtlenitette, egyszermind a' tanítók  
az ő betsülletes állapotjuk és az ő hiva-  
taloknak fontossága illelen függés alá  
vettetődne.

Ez a' függés, és a' tanítóknak gyakor-  
ta való váltóztatása az ő állapotjokat bizony-  
talanná és betsülettenné tenné, az ő betsül-  
leteknek, melly a' tanítói hivatalra elke-  
rülhetetlenül szükséges, ártalmas lenne,  
és a' szüléknek erantok való bizodalnokat  
semmivé tenné. Végtére, hogy az ő tanít-  
ványaitól fizettetendő költség, tovább is  
meg maradjon, azon kell sparkodni.

Arra való nézve azon igyekezsünk,  
hogy mind a' két Parlamentumnak, a' men-  
nyire lehet, olly törvényeket terjesszünk  
eleibe, a' mellyeken a' közönséges ta-  
nításnak alkotmánya Frantzia országban jó  
lábura állitasson, és a' szükséges költsége-  
ket fedezze, a' mellynél fogva Mi magunk-  
nak tapasztalást, és olly esméretet szerez-  
hessünk, a' melly nélkül a' mi tzelünk-  
nak elérésére még most szükségölködünk;  
azon közben a' mi tulajdon jövedelmünk-  
ből egy milliom frankot mutattunk ki, a'  
melly summa t. i. e' folyó 1815-dik esz-

tendőben a' közönséges tanításra fordítottas-  
son a' mi Országunkban.

A' Királynak 17-dik Februáriusi rendelésében Bausfet volt Alaisi (Alesiai Languedotiában) Püspök nevezetett ki a' tudományokra ügyelő Királyi tanátsnak előülőjévé, tanátsosiak Gróf Pastoret Frantzia Országi Pair; Villaret volt Casari Püspök, a' Chamberi Püspök de la Mallet Királyi Státus tanátsos, Faget de Bauret a' Párisi törvénytudományok előülője; Dalambre, Couvier, Bonald, Veroult, Royer, Collard és Quatre-mire's a' t. titularis tanátsosokká tettek: Nongarède, Legendre, Jus-sieu, és Desinerandes, tanáts titoknokjává: Queneau de Mussy tudományokra ügyelő Inspector fizetéssel és rangal.

Egy más Kir. Rendelésben, a' közönséges iskolákra ügyelő Kir. Tanáts Előülőjének fizetések, esztendőnként 40000 frankra, a' Tanátsfoké 12000-re, a' generális Inspectoroké 6000-re, az uti költség nélkül, a' több Universitásonál eddighivatalban volt titularis tanátsosok, más tanátsosok, generál Inspectorok, Rectorok, akademiái Inspectorok, a' kik t. i. hivataljokban meg nem maradnak, ha 60 esztendőt már felül haladtak, eddig való fizetésekben meg hagyatnak, de ha 60 esztendőt még meg nem haladtak, azon summának csak fele részét nyerik meg.

Ugyan azon napon, Februarius 17-ikén költ Kir. Rendelésben, a' Fr. Universitásoknak eddig való nagy mestere, Gr. Fontanes Frantzia Országi Pair a' betsület legiójának fő tisztjévé tétetett — Baró Sylvestre de Sacy pedig, a'

Frantzia Országi legérdemesebb tagjai közt nem utolsó, ha szinte az ő irigyei sokféleképen motkolták légyen is ötlet, a' Párisi Universitátnak Rectorává vezetett ki.

Azt is méltó meg jegyezni, a' mostan uralkodó Fr. Királynak XVIII. Lajosnak bölts rendléseiről és jolttevő uralkodásáról, hogy ő Felsége a' maga alattvalóinak nem tsak uralkodó Fejedelme, hanem egyszermind böldegítő édes atya is kívánván lenni, Frantzia Országban 17 universitást állított fel, és mindenikhez bizonyos számú osztályokat ragasztott, p. o. 1). A' Párisi Universitáshoz a' Seinei v. Sequanai; a' Marnei v. Matronai; az Oysei v. Oesiai, az Eurei v. Eburai; a' Loirei v. Ligerisi, a' Loireti v. Ligerulai; a' Loirei v. Laedusi és Cheri v. Charusi; a' Yonnei v. Jonai; az Aubei és Marnei, vagy Matronai; az Aisnei v. Axoniái, és Ardennesi v. Arduennai Silyai osztályokat — II. Az Angersi, az a' Andegavumi Herczegségben lévő Universitáshoz a' Sarthei; a' Mayenni v. Medunumi, a' Maynei és Laedusi, és Landrei v. Jugerisi osztályokat — III. A' Rennesi v. Redonnesi Universitáshoz, az alsó Ligerisi, Morbihani, Finisterrei, az északi tenger partokon lévő, az Illeai, v. Alsaszi, és Villanei osztályokat — IV. A' Caeni az az Cardonúi Universitáshoz a' Mancai, avagy Manichai; a' Calvadosi; Ornei; Eurei v. Eburai, és Alsó-Seinei osztályokat — V. A' Douvai Universitáshoz, a' Nordi, a' Pais-de Calaisi, és Sommei osztályokat —

(A' többi következik)

Márt. 4-ik napján adtak 100 Forint Huszas penxért 266 5/6 forintot Váltótévedulában. Egy Cs. aranyért 12. forintot 25 kr.